

Thema: We hebben verontwaardiging nodig

Overweging 17 mei 2015 – Jan Andreae

Met inleiding door Hedy d'Ancona

Lector: Hedy d'Ancona

“... Dat mensen zonder papieren – op voorstel van onze regering – de straat op worden gestuurd is in strijd met de internationale afspraken, evenals het terugsturen – de zee op – van vluchtelingen zoals onder meer de regeringen van Indonesië en Thailand doen ...”

Hedy d'Ancona

“... Het is de activist Jezus, ook wel genoemd de zoon van God, die ons kan inspireren om vluchtelingen, asielzoekers, vrouwen en kinderen die mishandeld worden en al die anderen die uitgebuit en onderdrukt worden, onze woorden van verontwaardiging en acties die daaruit volgen gestand te doen ...”

Jan Andreae

Eerste lezing, vrij naar Jesaja 50

Tweede lezing, inleiding op het thema door Hedy d'Ancona

Welkom en inleiding

Lied: Scheur de wolken uiteen

H. Oosterhuis / A. Oomen

Scheur de wolken uiteen en kom.
Hier, nu, wees onze God, wie anders?
Niemand anders heeft ons gezocht,
niemand anders heeft zo geroepen
als een verliefde: dit is mijn lichaam,
open mij, eet mij, hier is mijn hart,
drink mijn ziel, hier ben ik, hier ben ik.

Als een verlorene heb je geroepen
en ons hart draaide om, en hoorde.
Waar ben je nu?
Waar bleef je hartstocht?
Ben je niet meer die ene van toen?
(2x)

Gebed om vergeving

VIERING VAN SCHRIFT EN TAFEL
17 mei 2015

Voorganger: Jan Andreae
Lector: Hedy d'Ancona

Koor en gemeenschap zingen o.l.v. Henk Kemper
met aan de vleugel: Irina Antonova

OECUMENISCHE BASISGEMEENTE DE DUIF
Amsterdam

Lied: Die om mij smeekt

H.Oosterhuis/T.Löwenthal

Refrein: Die om mij smeekt, die ik heb afgeweerd
zolang ik kon.

Die mij niet, sleurde, niet duwde, maar wenkte,
over uw drempel.

Die de sluier van mijn angst niet scheurde,
maar optilde.

Die met enkel uw stem mij zo vermurwde,
dat ik wilde.

Refrein: Die om mij smeekt, die ik heb afgeweerd
zolang ik kon.

Ooit door geruchten over U geknecht.

Nu zonder angsten, eindelijk verwacht ik U.

Refrein: Die om mij smeekt, die ik heb afgeweerd
zolang ik kon.

Eerste lezing, vrij naar Jesaja 50

Wij hebben vaardige taal nodig om op te beuren wie de moed verloren heeft

Elke ochtend met die taal ons wekken, in ons fluisteren

Wij dienen daar naar te luisteren, aandachtig, als leerlingen

We moeten onze oren openen

Geen verzet bieden en ons niet terugtrekken

We moeten onze rug rechten

Het kwaad en geweld niet uit de weg gaan

We moeten elkaar helpen

En er vanuit gaan dat we niet bedrogen uitkomen

We vertrekken geen spier

Zijn hard als graniet

En worden niet teleurgesteld

We komen voor elkaar op

Lied: Er schreeuwt een mens

H.Oosterhuis/A.Oomen

Er schreeuwt een mens, onrecht,
de schreeuw van de hongersnood.

Er werd op hoog gezag besloten:
een deel der mensheid hoeft geen brood.

Opdat wie rijk is rijk kan blijven leven,
wie heeft hem wordt gegeven, onrecht,
en de rest mag dood.

Het gaat als vuur, onrecht,
het blakert je steden zwart.

Maar jij woont in gekoelde tuinen,
met blinde muren om je hart.

Je leert de sterken op de zwakken jagen,
je leert ze zich gedragen, onrecht,
als een ras apart.

Dit is jouw uur, onrecht,
geen god die nog hoger scoort.
Je hebt al haast de hele wereld,
alleen nog niet het laatste woord.
Dat staat met licht geschreven in de geesten
van mensen, niet van beesten, onrecht,
en dat plant zich voort.

Tweede lezing, inleiding op het thema door Hedy d'Ancona

We komen voor elkaar op.

Beknopter kun je de essentie van de democratische samenleving niet weergeven.
Blijf af van onze rot-joden, van onze rot-Marokkanen. *Touche pas mon pôte* – die succesvolle actie tegen discriminatie in Frankrijk, met dat handje op je revers.

Dat is de essentie, het ideaal ook en daarom vaak onbereikbaar gebleken. In een ingezonden brief in het Parool van vorige week schrijft rabbijn Clary Rooda: “Op de website van de NS staat informatie over de Dodenherdenking. Het spoorwegbedrijf meldt dat de treinen op 4 mei om acht uur twee minuten stilstaan en dat het personeel het fakkelspeldje draagt als symbool van herdenken en vieren. Ook herdenkt het bedrijf de 477 medewerkers die tijdens de Tweede Wereldoorlog bij het uitoefenen van hun werk om het leven zijn gekomen. Maar de NS rept met geen woord, schrijft Clary Rooda, over de 102.000 Joden die dankzij de medewerkers van de NS naar Westerbork werden vervoerd en verder ‘op transport’ naar het oosten. De slotzin van haar brief luidt: dit ogenschijnlijk positieve initiatief van de NS is een gemiste kans om recht te doen aan de Joden, Sinti en Roma die destijds door hen zijn weggevoerd.

We komen voor elkaar op en hebben dat zelfs vastgelegd in de wereldomspannende regels zoals de Universele Verklaring over de rechten van de mens. Uit recent onderzoek door de Utrechtse Universiteit, in opdracht van het 4 en 5 mei comité, blijkt dat Nederlanders steunen in grote meerderheid die universele mensenrechten – zolang het maar niet gaat om concrete voorbeelden. Zo zegt 79% dat mensen in ons land recht hebben op basis-behoefte zoals eten, een dak boven je hoofd en gezondheidszorg zoals je dat behoeft. Maar als het om asielzoekers gaat zakt dat percentage tot onder de 50. Discriminatie wordt door 65% veroordeeld maar er is begrip voor bepaalde situaties waarin ongelijke behandeling plaatsvindt. Vrijheid van meningsuiting, nòg zo’n universeel recht waar 100% van de ondervraagden achterstaat. Maar slechts 25% vindt dat die vrijheid ook voor moslims geldt.

We komen voor elkaar op, niet alleen als ‘ons soort mensen’ onrechtvaardig worden behandeld, maar omdat onze verontwaardiging wordt gewekt door onrecht dat anderen treft. Verontwaardiging die je voelt omdat je het vermogen hebt je in die anderen te verplaatsen.

Je hoefde niet in Zuid Afrika te zijn geweest om de apartheid te veroordelen. Ik was zelf allerminst een onderdrukte huisvrouw, die ongewild kinderen had gebaard en veel minder onderwijs had genoten dan de jongens om me heen, toen ik met Joke Smit de zogenaamde

Tweede Feministische Golf uitrolde. Juist als je zelf dat toen typisch vrouwelijke lot was ontsprongen, voelde je de noodzaak om die achterstelling aan de kaak te stellen.

Ik kwam als actievoerster in de politiek, een loopbaan die ik niet ambieerde, maar die ik twintig jaar met passie heb bedreven. Niet omdat ik dagelijks mijn verontwaardiging kon omzetten in daarop toegesneden daden. Maar er waren momenten die ik blijvend koester, omdat ze zo naadloos aansloten op enkele van de strijdpunten die ik jarenlang – samen met anderen – had uitgedragen.

De dag dat ik als minister, samen met mijn collega en vriendin Ien Dales de toen Gelijke Behandelingswet kon verdedigen was zo'n moment. Of – als Europarlementariër, de dag waarop de Commissie, Raad en Parlement een zogenaamde plechtige verklaring ondertekenden om als Verenigd Europa, iedere vorm van racisme, neofascisme of antisemitisme te bestrijden.

Maar plechtige verklaringen, wetten of verdragen; ze voorkomen niet dat we continue worden geconfronteerd met gruwelijk onrecht. Elders in de wereld, maar ook hier. Dat onze regering zich afgelopen week in Brussel terughoudend opstelde ten aanzien van het voorstel over de lidstaten te verdelen is onbegrijpelijk. Dat mensen zonder papieren – op voorstel van onze regering – de straat op worden gestuurd is in strijd met de internationale afspraken, evenals het terugsturen – de zee op – van vluchtelingen zoals onder meer de regeringen van Indonesië en Thailand doen.

Een Ander Joods Geluid

Dat een groot deel van mijn familie tot de 102.000 mensen behoorden die uit Westerbork vertrokken om ergens in het oosten vermoord te worden, heeft mijn vermogen om me in het lijden van de ander te verplaatsen ongetwijfeld aangewakkerd, me aangespoord om verontwaardigd te zijn. Ook waar het gaat om de bezetting van Palestina, de schaamteloze bouw van illegale nederzettingen in dat gebied. Als actievoerder en bestuurslid van *Een Ander Joods Geluid* verzet ik me tegen die Israëlische politiek.

Helpt dat? Het helpt mij! Het helpt ons! Het bevrijdt ons van totale machteloosheid bij het aanschouwen van onrecht en wreedheid. Via verontwaardiging manifesteren we dat we voor elkaar opkomen.

En dát is het begin van verandering.

Overweging

We hebben verontwaardiging nodig

In zijn dichtbundel *Iemand meer* schrijft Huub Oosterhuis, tegen het dreigend kinderpardon:

*Hoe wij, in Nederland,
de rechten van kinderen schenden,
hun recht op een beetje moeizaam geluk,
in een van de rijkste landen der aarde.*

*Waarom brullen, janken, schreeuwen we niet
tegen deze zeshonderdvoudige schande.*

*Dat geld ook voor alle 11 miljoen, 703 duizend en 179 vluchtelingen wereldwijd.
“Hoe zal ik U ontvangen, hoe wilt Gij zijn ontmoet”*

Deze viering is een oproep voor verontwaardiging.

En zoals we hebben kunnen horen en lezen in *Vrij naar Jesaja 50*: we hebben vaardige taal nodig.

Want verkeerd gestuurde verontwaardiging kan *Wij* versus het *Zij* enorm versterken.

We hebben een heel precieze houding nodig om die verontwaardiging te gebruiken voor constructieve actie.

Tegenovergestelde van Wij versus Zij

Wij willen hier in De Duif *gemeenschap* zijn, we willen *samenwerken*, *samen leven*, *samen* de toekomst in gaan.

De vragen waar ik met Hedy d'Ancona over gesproken heb:

- Wie horen bij dat samen en wie niet?
- Is die toekomst van enkelingen of van iedereen?
- Is de wereld, is de aarde met al haar schoonheid en misère er voor en van iedereen?

Het *Wij* versus *Zij* is het grote tegenovergestelde van *samen*.

Het is hun oorlog en niet de onze. Het is hun armoede en niet de onze.

Wij reizen over diezelfde wereld om te kunnen genieten. We laten voedsel van overal aanvliegen. Maar voelen we ons ook verantwoordelijk voor diezelfde wereld?

Het antwoord is: nee, soms, te ver weg, de wereld met haar dilemma's is te groot voor mij als individu.

Verantwoordelijkheid begint bij realisatie, bij bewustzijn, begint bij voorbij ontkenning en moedeloosheid gaan.

Want wat kunnen wij er nu eigenlijk aan doen?

Het antwoord is: Veel !

Alle bootvluchtelingen redden

Het begint bijvoorbeeld met de realisatie dat wij, Nederland, vuistdiep betrokken zijn in alle oorlogen en andere misstanden van de wereld.

Onze economie neemt gretig deel aan en profiteert van wapenhandel.

Wij Nederland zijn een belastingparadijs voor multinationals, en zo dragen we bij aan ongelijkheid waarin rijken rijker worden en armen armer.

Het waren verschrikkelijke beelden; de duizenden bootvluchtelingen die dood gegaan zijn op de Middellandse zee.

Maar de realisering is: Europa heeft genoeg materieel op zee om ze allemaal te redden. Of je ze daarna nu terug stuurt of niet. Er had niemand dood hoeven gaan.

Tempelreiniging

Waar is de verontwaardiging en wat kun je er mee doen?

Wat kunnen leren van verontwaardiging uit de bijbel?

In alle vier evangeliën wordt verteld over de tempelreiniging. De tempel in die tijd was verworpen tot een handelsplek waar woekerwinsten gemaakt werden met het wisselen van geld. En arme gelovigen moesten tempelbelasting betalen.

Er ontstond corruptie en verloedering.

Dan zien we voor het eerst een woedende Jezus, die een zweep maakte van touwen en iedereen weg ranselde van het tempelplein.

Er gebeuren dan twee dingen: Hij lokt groot verzet uit bij de machtshebbers en wordt tegelijkertijd een volksheld.

Deze tempelreiniging is een belangrijke aanleiding voor zijn arrestatie en executie.

Wat wij nu nog van die plek kennen is wat vandaag de dag de klagmuur genoemd wordt.

Het verhaal van de tempelreiniging wordt uitgelegd als een verhaal tegen onderdrukking, uitbuiting en machtsmisbruik en dat alles niet achteloos naast ons neer te leggen.

Over die Jezus uit Nazareth in Galilea ... Wat is daar allemaal van waar? Hij is geboren. Zoveel is zeker. En ook dat hij gewelddadig is gedood.

Kruisiging was 'in die dagen' de doodstraf voor politiek gevangenen. Tot zover de feiten.

De rest zou een 'sterk verhaal' zijn, van de engelen bij zijn geboorte tot het lege graf.

Een 'sterk groot verhaal': over de genezende kracht die van hem uitging, hoe hij het opnam tegen bezetenheid, armoede en onrecht. Een verhaal over vergeving: zeventig maal zeven maal.

Door dat verhaal laten wij ons inspireren. En dat verhaal nemen wij hier in deze gemeenschap als ijkpunt.

En door dat verhaal sprokkelen we onze voorbeelden in deze tijd.

Deze Jezus, deze verontwaardigde man, woedend en bitter weende hij.

Radicaal anders denken

Het is DAT verhaal en DEZE tijd die oproepen tot het nemen van verantwoordelijkheid ver over onze eigen persoonlijke en nationale grenzen.

En ons noodzaken tot radicaal anders denken.

En het gebeurde afgelopen weken onder mijn ogen.

Mijn dochter Roos. Ze is afgelopen week 23 jaar geworden. Ze is hier vandaag.

Ik heb me de laatste jaren vaak afgevraagd wat wij mis hadden gedaan in de opvoeding.

Een meisje opgegroeid in een activistisch, links, zelf samengesteld gezin met twee homovaders, ontwikkelde zichzelf meer naar de rechtse kant van het spectrum – dacht ik.

Bleek ook meer en meer traditionele waarden aan te hangen, moest niet veel hebben van die goede-doelen-vaders en ook was ze geen voorstander van meelopen in demonstraties.

Toen ik vanaf haar 18^e over het doen van vrijwilligerswerk begon, werd ik aangestaard als iemand die van een andere planeet kwam. En niet veel later werd er wel gekozen voor een studentenvereniging.

Met een soms niet aflatend venijn vroeg ik haar naar de samenstelling van het dispuut en dan vooral hoeveel procent migranten er tussen zaten.

Op zeer droge toon kreeg ik dan terug dat het vooral ging om blonde hoger opgeleide jonge vrouwen van goede komaf.

En als er al een kleurtje tussen zou zitten dan was het een 'adoptiefje' van de grachtengordel.

Subtiele idealistische informatie

Mompelend en soms hardop begon ik haar een 'yuppentrot' te noemen. Voor de rest overigens was en is onze relatie uitstekend en stiekem wist ik zelf ook wel dat mijn eigen beeld van dat moderne samengestelde gezin ook niet helemaal correct was.

Want naast die twee homovaders, waren er ook twee auto's en twee huizen en twee werksters en twee of drie vakanties per jaar.

Ja, ook ik kan een zekere werkelijkheid verdraaien. Dus dat onze Roos op haar 15^e niet wist hoe een stofzuiger werkte, was niet helemaal alleen haar schuld.

Ik ging echter niets aflatend door met subtiële idealistische informatie door te duwen. Dat ik bijvoorbeeld erg op prijs zou stellen als ze in de toekomst met een partner thuis zou komen met een niet-Nederlandse achtergrond en het liefst een moslim. Grappend – maar toch.

Roos heeft nu een relatie met een witte, hoog opgeleide, Nederlandse jongen uit Brabant die een lange sollicitatieprocedure heeft moeten afleggen om haar verkering te mogen zijn. Als ouder ga je je dan opeens uitbundig bezig houden met begrippen als: loslaten, accepteren, dit is wat het is, het is hun leven. Doodvermoeiend ... en toen gebeurde het volgende:

Mukeli

Roos kwam ik contact met Mukeli, een jonge Afrikaanse vrouw uit Kenia. Een studente net als zij zelf.

Een zwarte vrouw die leiderschap toont over zaken die niet goed gaan in haar land. Zo is in Kenia overbevissing een groot probleem. Het plan is om grote groepen vissers op te leiden in 'het leren kweken van vissen' in plaats van de meren leeg te vissen.

Iedere visser krijg een student toegewezen. Vissers en boeren leren zelf vis kweken, gaan een gemeenschap vormen, gaan een andere handelspositie innemen.

Kennis over aanbod en vraag wordt bij elkaar gebracht door ... Hoe kan het anders? ... een App.

Verspilling zal worden voorkomen en een duurzame visindustrie zal worden bereikt.

Een soort van tempelreiniging op een ander vlak. Door een zwarte vrouw daar met steun van witte vrouwen hier.

Roos heeft met studenten in Amsterdam en Utrecht in enkele weken een startkapitaal bij elkaar gekregen om Mukeli te helpen.

Daar wordt zo ongeveer dag en nacht aan gewerkt.

Er worden presentaties gegeven en videoclips gemaakt.

Milieuactiviste

Mijn dochter is milieuactiviste geworden*, met toewijding, met een gevoel van de moeite waard, vanuit een wereld die ver af is en die naar dichtbij is gehaald.

Op haar eigen manier, met de middelen van deze tijd.

Ik heb er veel van geleerd. Verontwaardiging is noodzakelijk. Maar daarvoor is een vaardige taal en een adequate attitude nodig. Jezus was zo'n activist.

Het is de activist Jezus, ook wel genoemd de zoon van God, die ons kan inspireren om vluchtelingen, asielzoekers, vrouwen en kinderen die mishandeld worden en al die anderen die uitgebuit en onderdrukt worden, onze woorden van verontwaardiging en acties die daaruit volgen gestand te doen.

Want het tijdperk van de focus op materiële en financiële groei is verdwenen; het tijdperk van verantwoordelijkheid en geven is volop aangebroken.

Dat betekent: deuren en harten open, uitgeprocedeerden een bed geven, je geld weg geven, je tijd geven, dank dochter!

Het betekent ook: gezond gaan eten, en weten waar je eten en je kleding vandaan komt.

En dat alles, dat geven, zoveel je maar kan, doen met plezier en niet met wrok. Niet vanuit schuld, maar omdat je wilt bijdragen.

Kleine druppels op gloeiende platen hebben zin.

Niets is onmogelijk

Niets is onmogelijk indachtig de Bijbelse woorden.

Dat wij blijven geloven dat het mogelijk is tirannen van hun tronen neer te halen.

Dat wij zullen blijven vechten om armen uit het stof te tillen en stoppen onszelf te verrijken.

Dat wij honger zullen stillen.

Mogen deze woorden, die dwars door Jezus, Moses en andere profeten heen zijn gekomen, nooit verstommen.

*) *Fish & Chicks for Fishmate* ... zet zich in voor de visserij in Kenia die ernstig wordt bedreigd.
Meer informatie is te vinden op www.onepercentclub.com/nl/#!/projects

Pianomuziek

Geloofsbelijdenis

Ik besef, dat ik niet alleen sta,
waar ik ook leef.

Ik erken, dat er schuld en onschuld is,
bij mij en bij jou,

macht en onmacht, dood en leven,
aan mijn kant en jouw kant.

Ik weet dat er moed voor nodig is
dit te aanvaarden.

Ik geloof in de vrijheid,
in de vrede voor de mens,
ook al kost het heel veel pijn.

Ik geloof dat er één is,
die groter is dan ons hart,
en ons het eerst heeft liefgehad.

Ik geloof, dat hij uit liefde voor ons
mens geworden is, geleden heeft
en is gestorven.

Ik geloof dat Hij God is,
God van levenden.

Intenties die werden opgeschreven in het groene boek

Voorin de kerk ligt elke zondag het Groene Boek klaar. Mensen kunnen daarin hun intentie en gebeden schrijven. Deze worden voor aanvang van het tafelgebed opgelezen met het verzoek aan de aanwezigen ze mee te nemen in de gebeden.

Tafelgebed - Lied naar Prediker

Tijd van vloek en tijd van zegen,
tijd van droogte, tijd van regen,
dag van oogsten, tijd van nood,
tijd van stenen, tijd van brood,
tijd van liefde, nacht van waken,
uur der waarheid, dag der dagen,

toekomst die gekomen is,
woord dat vol van stilte is.

Tijd van troosten, tijd van tranen,
tijd van mooi zijn, tijd van schamen,
tijd van jagen nu of nooit,
tijd van hopen dat nog ooit.
Tijd van zwijgen, zin vergeten,
nergens blijven, niemand weten.
Tijd van kruipen, angst en spijt,
zee van tijd en eenzaamheid.

Wie aan dit bestaan verloren
nieuw begin heeft afgezworen,
wie het houdt bij wat hij heeft,
sterven zal hij ongeleefd.
Tijd van leven om met velen
brood en ademtocht te delen.
Wie niet geeft om zelfbehoud,
leven vindt hij honderdvoud.

Nodiging

Breken en delen van brood en wijn

Lied: Hore mijn oor

Juut Meijer / Tom Löwenthal

Hore mijn oor het ongehoorde,
dat ik bedacht ben op wat ik zie,
onze monden dat zij vrede roepen,
onze handen dat zij troosten.
Dan zullen mijn voeten gaan waar liefde is,
mijn hart overvloeien van vreugde.

Onze Vader

Onze Vader, die in de hemel zijt,
uw naam worde geheiligd;
uw koninkrijk kome;
uw wil geschiede op aarde, zoals in de hemel.
Geef ons heden ons dagelijks brood,
en vergeef ons onze schulden,
zoals ook wij onze schuldenaars vergeven;
en leid ons niet in verzoeking,
maar verlos ons van de boze.
Want van U is het koninkrijk
en de kracht en de heerlijkheid
in eeuwigheid.
Amen.

Actie en informatie

Slotlied: De wildernis zal bloeien op.25, nr 10

De wildernis
zal bloeien
als een roos

M.Nijhoff / T.Löwenthal

Zegenbede